

Чи готова ваша дитина до школи?

Осінь не за горами, і в багатьох сім'ях от-от станеться радісна і знакова подія: 1 вересня в пишних бантах чи у франтуватому костюмчику ваше маля вперше переступить шкільний поріг! Прощай, безтурботне дитинство! Що чекає попереду — успішне навчання, нові друзі, цікаве насичене життя? А може, низка неприємностей, хвороби, нотації вчителів, невдоволення тата й мами? Багато залежить від того, наскільки дитина готова до навчання, чи не поквапилися батьки з відправкою її до школи, чи зуміли психологічно підготувати малюка до нового етапу в житті і (що не менш важливо!) чи готові вони до нього самі.

Питання, з якого віку віддавати малюка до школи, не таке вже й просте. На перший погляд може видатися, що коли дитина вміє читати—писати—рахувати, то її вже час віддавати до школи. Тим часом про готовність дитини до навчання у школі можна робити висновок, лише проаналізувавши в комплексі низку чинників.

Календарний і фізіологічний вік дитини збігаються не завжди. У будь-якому разі більшість психологів не рекомендує віддавати до школи дитину, котра буде молодшою за своїх однокласників. І йдеться в цьому разі не лише про те, що вона може бути фізично слабшою за інших (багато людей вважають це важливим лише для хлопчиків), а й про успішність на уроках фізкультури, праці. Відставання від більшості може породити небезпечні комплекси: «найслабший», «найнезграбніша». А від «останній прийшов до фінішу» дитина може вибудувати проекцію аж до «гірший від усіх».

Нерідко трапляється, що малюк відстає в розвитку навіть від своїх однолітків. Причин може бути багато — часті хвороби, які «загальмували» дозрівання маляти; різного роду нервові розлади; просто особливий індивідуальний «графік» дозрівання нервової системи. Тому обов'язково слід проконсультуватися у педіатра, який спостерігає дитину,

котрий визначить рівень біологічного розвитку і стан здоров'я, а також у невропатолога, котрий перевірить ступінь зрілості нервової системи.

Інтелектуальний вік

При підготовці дитини до школи батьки найбільше уваги приділяють її інтелектуальному розвитку. Здавалося б, за цим критерієм зовсім не складно визначити, наскільки готовий до школи майбутній першокласник. Помилково, втім, вважати, що все обмежується перевіркою знань. Психолог оцінює інтелектуальний розвиток дитини за цілим рядом параметрів. Зокрема, він перевіряє, наскільки у дитини розвинені розумові процеси: здатність порівнювати об'єкти; класифікувати їх; виділяти істотні ознаки; визначати причинно-наслідкові залежності; робити висновки. Важливо також перевірити пам'ять (механічне запам'ятовування й опосередковану пам'ять); наочно-образне, просторове і словесно-логічне мислення; здатність до узагальнення й абстрагування; послідовність умовиводів. Крім того, фахівець визначає, наскільки у дитини розвинено кругозір, її ступінь мовного розвитку і пізнавальної активності, якою мірою розвинені дрібна моторика рук і координація рухів.

Соціальний вік

Із психологічної точки зору не менш важливою є готовність дитини до нового соціального статусу школяра, що включає готовність до нових форм спілкування — субординації стосовно дорослих і почуття товариства стосовно однолітків. Варто переконатися, що без п'яти хвилин першокласник поважає дорослих; визнає їхній авторитет; виконує їхні вимоги; адекватно реагує на зауваження; готовий виправляти свої помилки; у нього достатньою мірою розвинені самосвідомість і самооцінка. І якщо стає зрозумілим, що малюк не вміє поводитися на уроці, не рахується з інтересами інших людей, не готовий до колективної діяльності, то це значно серйозніше, ніж якщо він погано пише, повільно читає чи невпевнено рахує.

У нормі дитина всіма силами прагне посісти нове, більш «доросле» становище в житті і докладає до цього певних зусиль — переборює невпевненість, страх, сором'язливість, намагається правильно поводитися. А от дитина, яка не готова до школи, навпаки, намагатиметься штучно затриматися в ранньому дитинстві.

Серйозною перешкодою до навчання може стати недостатньо розвинена емоційно-вольова сфера психіки дитини. У цьому разі малюк не може примусити себе робити те, що йому не дуже цікаво; досить довго концентрувати увагу; швидко переключатися з одного виду діяльності на інший; слухати і слухатися дорослих. У нього не сформована здорова пізнавальна мотивація до навчання. Наші першокласники дуже часто вчаться, щоб учителька похвалила, щоб мама не гримала, щоб тато пустив гуляти, бабуся сунула «грошенята». А батьки не втомлюються повторювати, що вчитися треба лише для того, щоб вдало влаштуватися в житті. Чи варто дивуватися, що в наших дітях рідко сформовані пізнавальна активність, здорова цікавість, інтерес до нового, азарт подолання невдач?

Перші шкільні роки збігаються з віковою кризою 6—7 років. Це один з періодів «перехідного віку», природна криза розвитку, але вона може завдати чималих неприємностей батькам, особливо якщо вони самі психологічно не готові сприйняти свою дитину в новій, дорослішій якості. Водночас перехідний період може пройти без особливих ускладнень, якщо система батьківських вимог і очікувань буде адаптована до нового рівня розвитку дитини та її нових потреб і якщо дитина не буде в цей час перевантажена додатковими заняттями.

Вікову кризу 6—7 років вважається сприятливою в плані становлення моральної сфери. Саме в цьому віці дитина засвоює (іноді на все життя), «що таке добре, а що таке погано». І якщо дуже багато аспектів розвитку можна перекласти на сторонніх (гувернанток, репетиторів, секції, гуртки, садки і «особливі» школи), то засади моральності

закладаються в сім'ї. І жодним чином не нотаціями і моралями, а способом життя, судженнями, вчинками, неквапливими розмовами «про все», спільним обговоренням прочитаного. У школі, звісно, теж провадиться певна виховна робота, однак занадто великою є імовірність того, що вашій дитині трапиться звичайна «училка», а не видатний педагог. Окрім того, у більшості шкіл досі намагаються виховувати радше слухняного громадянина, аніж усебічно розвинену особистість, яка завжди незручна спочатку вчителям, а потім і державі.

Дитяча психіка вирізняється пластичністю, але при цьому розвиток одних особистісних якостей нерідко йде на шкоду іншим. Саме моральна сфера часто пригнічується і придушується в процесі гонитви за дедалі більшими знаннями й уміннями дитини. І в цьому разі посилюється ризик формування патологічних стосунків із вчителями й однолітками. У результаті ескалації інтелектуального розвитку може сформуватися такий собі «головастик», ходячий комп'ютер, біоробот. Він живий і дуже розумний, але не вміє товаришувати, любити, шкодувати, співчувати, піклуватися, ділитися, поступатися своїми інтересами, дотримуватися правил гри. Його горе й радості примітивні, його душевний світ бідний. Хоча основної помилки батьки найчастіше за все припускаються не тоді, коли вони завчасно віддають свого малюка до школи, а коли він у три роки знає літери й цифри, але не вміє зав'язати шнурки і підтягти штани....

Ми жодним чином не закликаємо до того, щоб, перестраховуючись, батьки за найменших сумнівів залишали дитину вдома «ще на рік». Іноді таке потужне потрясіння, як початок шкільного життя, стимулює швидке дорослішання і дозрівання дитини як особистості. Проте у разі наявності сумнівів ми все ж настійно рекомендуємо порадитися із фахівцями. Зі свого боку можемо дати лише кілька загальних порад.

Кілька порад батькам майбутніх першокласників

Заздалегідь переведіть дитину на режим дня, максимально наближений до шкільного. Якщо малюк вередуватиме й опиратиметься, можна спочатку вигадувати цікаві причини, через які йому треба рано піднятися. Не можна, щоб школа наперед асоціювалася у дитини з неприємностями.

Кілька разів пройдіть із дитиною весь маршрут від будинку до школи й в зворотному напрямі, навіть якщо плануєте перший час відводити і забирати її. По дорозі зверніть її увагу на ті види транспорту, на яких вона зможе добиратися до школи. Переконайтеся, що ваш малюк зможе при нагоді назвати домашню адресу, ваш телефон, самотійно відімкнути двері.

Разом із дитиною приготуйте все потрібне для занять. При купівлі шкільного приладдя давайте майбутньому першокласнику свободу вибору, розповідайте, на яких уроках усе це може знадобитися. Намагайтеся, щоб усі плани, пов'язані зі школою, мали відтінок мрії. Водночас, з іншого боку, розповідайте про неминучі труднощі й нову відповідальність.

З найбільшою повнотою використовуйте цей період, коли дитина відкрита до сприйняття нового. Багато з нею спілкуйтеся, відповідайте на запитання, обговорюйте зміни, що відбудуться в її житті. Наголошуйте, що навчання в школі — це природний етап дорослішання в житті кожної людини. Розмовляючи про школу, розповідайте про те, як треба буде поводитися стосовно вчителя і шкільних товаришів.

Прихильно і з симпатією відгукуйтеся про майбутню вчительку (найчастіше в початкових класах це саме жінки), завжди називайте її на ім'я й по батькові. І річ не лише в тім, що так дитина легше запам'ятає її ім'я. Значно важливіше, щоб майбутній першокласник перейнявся повагою до свого

вчителя — практично неможливо чогось навчитися у людини, яку не поважаєш.

Турбуючись про те, щоб 1 вересня малюк було ошатним, не перестарайтеся, а то у нього може скластися враження, що всі приготування відбуваються заради одного святкового дня. Намагайтеся зробити так, щоб цей день став для вашої дитини серйозною життєвою віхою. Малюк готовий узяти на себе відповідальність за частину своїх шкільних обов'язків, ваше завдання — не заважати йому в цьому. Дайте можливість першокласнику проявити самостійність і відчути, що порядок на письмовому столі, правильно зібраний портфель, із вечора приготовлені одяг і взуття, вчасно зроблені уроки передусім потрібні йому самому, а лише потім батькам чи вчителю.

Готуйтеся разом зі своєю дитиною переживати перші неприємності й успіхи: з одного боку, доведеться вчити її непохитно і з гідністю переносити невдачі, з іншого боку — стежити за тим, щоб успіхи не ставали для неї приводом для зазнайства. Змиріться з тим, що ваша «найкраща» дитина може стати об'єктом критики. Це одне з найсуворіших випробувань для батьків, які нерідко схильні впадати в крайнощі. Так, вони можуть кинутися захищати свого малюка від «ворогів»; почати зневажливо відгукуватися про вчительку; скандалити з іншими батьками; не розібравшись, брати на віру версію своєї дитини про її «кривдників». Нічим не краща інша крайність — в усьому звинувачувати свого малюка і накидатися на нього із докорами: «маму з татом ганьбиш», «у кого ти такий вдався», «у інших діти як діти...». Обидва варіанти можуть загрожувати найсерйознішими наслідками для незміцнілої дитячої психіки.

Не забувайте про правильне харчування і щоденний відпочинок дитини на свіжому повітрі. Не перевантажуйте першокласника заняттями, які потребують додаткового розумового навантаження. Задумайтеся, чи не говорить у вас примітивне батьківське марнославство, а не справжня турбота

про дитину. Не забувайте, що порівнювати успіхи малюка можна лише з його власними (приміром, місяць тому), а не з досягненнями його однокласників, дітей ваших друзів, сусідів чи колег. Батьки мають проявити витримку, спокій, справедливість, і безумовну любов до маляти, незалежно від його успіхів чи неуспіхів у школі.

Можна запідозрити шкільну дезадаптацію і хронічний стрес, якщо у першокласника погіршився загальний стан здоров'я, знизилася вага, зменшилася кількість гемоглобіну в крові, знизилася гострота зору, з'явилися головні болі. Якщо дитина почала часто хворіти, стала млявою, плаксивою, у неї порушився апетит, травлення і сон. В окремих дітей, навпаки, можуть виявлятися ознаки перезбудження, вони можуть стати неврівноваженими, дратівливими, запальними, агресивними. Не виключене виникнення страхів, неврозів й інших невротичних станів. У розвитку дитини можливий регрес — вона може «впасти в дитинство», повернувшись на більш ранній етап свого розвитку.

Наявність у дитини лише деяких із перелічених симптомів — уже серйозний привід для занепокоєння. І тоді батькам доведеться робити непростий вибір — забирати малюка зі школи чи спробувати допомогти йому справитися з непосильними для нього навантаженнями.